

MESTO — OSEBNOST

DR. JOSIP CIRIL OBLAK

Domovina, ti si kakor Erinja! Ti me spremljaš vsepovsod: tudi v Weimar, ki je tudi nekakšna druga Ljubljana, ne tista nova, tudi ne tista Plečnikova, nego tista stara, tiha in skromna, in vsa ljubezniva stara Ljubljana pod gradom in okoli grada s svojimi nabrežji, a tudi s svojo Židovsko ulico in vsem, kar je nekdaž bilo in — česar ji danes — manjka...

Ta Ljubljana je podobna Jeni in Weimaru; vsaj lahko bi bila in ostala tudi po svojem *zunanjem* licu, da so v tistih usodnih dneh odločali o tem absolutno kulturni ljudje z okusom in umetniškim obzorjem... Da so ji pustili njeno staro, častljivo in prijazno lice z vsemi intimnostmi, neoskrunjeno, tako kakor Čehi svoji Pragi, Nemci svoji Jeni. Staro mesto je pri onih strogo in ostro ločeno od novega — oni ne iščejo nikakšnih »prehodnih« linij ali prelivajočih se zabrisanih vezi, nasprotno: pripuščajo čim ostrejši kontrast. Zato na starem licu mesta ne pustijo nič »popravljanja« (glej tudi Hradec Kralovi!), pač pa raznim »modernikom« odkažejo izven svetišča starega mesta prosto polje, da se izžive tam po mili volji, kakor se jim ljubi...

Tako pa se mi zdi Ljubljana izven Mestnega in Starega trga — in še ta ni čisto pokvarjen — včasih in ponekje kakor karikatura... In vendar je bila stara Ljubljana vseskozi tako tipično, zgodovinsko mesto! Lahko bi bila znamenitost prve vrste ravno s svojim neoskrnjenim nekdanjim licem, n. pr. s svojim Knežjim dvorcem — večna škoda zanj! — in s toliko drugimi hišami, trgi in ulicami — ta po svoje lepa stara, intimna Ljubljana! Poleg nje bi čisto lahko bivala v učinkovitem kontrastu moderna Ljubljana tam zunaj na polju — kjerkoli! Saj tja spada ves tisti moderni »kič«, ki se šopiri dostikrat sredi najčastitljivejšega dela starega mesta. Tako pa včasih večče oko komaj zasledi, kakor skozi barbarsko pobeljeno fresko staro lice — »Weichbild« »Iblance, dolge vasi«. Zaman iščeš včasih v mestu svetle točke, na kateri bi se ti odpočilo oko in tvoj duh — vtaplajoč se nemoten v milje minulih časov!

Vsako mesto je zase osebnost: to čutiš kot popotnik. Saj nadene človeški duh celo gori, da, tudi reki neko »osebnost« — Kugy govori o »Bergper-

sönlichkeit« — koliko bolj velja to o kraju, o mestu! Tu pa tvori posebno osebnost skupina ljudi samih, ki jim je vsakemu posebe vtisnjen pečat mesta, v katerem živi. Mrtvo goro obda človek s čarom svoje domišljije: tu pa osebnost ni več namišljena, tu prihaja ta čar iz mesta samega, ki je resnična osebnost, iz nje veje tisti neizrazni fluidum, ki ga čuti vsako pravo popotniško srce. Ona te zgrabi in priveže nase — tudi Ljubljana je osebnost zase — in ni je osebnosti, ki bi ne bila zanimiva in vredna tvojega študija, študija človeka, ki misli še na kaj drugega kakor le na svoj vsakdanji pridobitni posel.

Tej osebnosti daje svoj poseben značaj poleg ljudi, ki živijo tod, predvsem njeno zunanje lice, čeprav tu in tam pokvarjeno in oskrunjeno; toda večji in izkušeni popotnik, ki ima srce in glavo na pravem mestu, najde v zabrisanih potezah tudi tu pravo njeno fizionomijo... Tej osebnosti se moraš znati približati, z dobro voljo, kakor se približa fant dekletu; z njo moraš znati govoriti — sicer ti ne odkrije tajnosti svoje duše.

Zato pozdravljam vse tiste tihe, pa vendar tako zgovorne, skrite koticke, ki mi veste toliko povedati o nekdanji stari, malomeščanski Ljubljani.

Te mrtve hiše govorijo svoj jezik, ki ga razume le razumni. Niso to samo ljudje, ki kramljajo s teboj, ki jih ne razumeš, če nimaš za to ne glave ne srca; je to cela osebnost, ki te kliče in vabi in jo boš zajel vso, ako imaš voljo in moč za to. Govori ti cesta in palača ob njej, govori ti tihi park in ozka ulica, govorijo s teboj spomeniki, ki so posebno glasno govoreča knjiga o kulturi in zgodovini teh ljudi. Kajti v teh hišah in ulicah, parkih in trgih, spomenikih in stavbah se zrcalijo tudi — ljudje!

Da, spomeniki! Prav teh pogrešam v Ljubljani, namreč takih, ki bi pokazali ognjišče slovenske kulture kakor Weimar nemško. Vsi so tam, od prvega do zadnjega: Schiller in Goethe, oni slavni Rietschlov spomenik pred gledališčem, roko v roki, v krasni, a vendar tako naravni pozi — nikdar ga ne pozabiš — in potem kar zapored: Wieland, Herder i. dr. — cela literatura!

Kako častijo Nemci svoje velike može! Nič ne zaostajajo v tem oziru za Italijani, ki so s te strani

menda prvi na svetu. S kakšno pieteto ti kažejo vsak še tako neznamenit predmetek, ki spominja na nje: kozarec, stol, pero, robec; pokažejo ti sobo, v kateri je umrl, nedotaknjeno, kakor je bila, in vse, kakor je bilo; na nočni omarici je še steklenica z zdravilom, žlica in kozarec, postelja, prav kakor jo je zapustil. A pri nas? Kdo se zmeni še za Prešernovo rodno hišo v Vrbi? Ali za Jurčičevo, Aškerčevo?

Prešernova hiša! — Ali ne bi morala biti vsaj ta hiša in Prešernova sobica v njej naš kulturni muzejček, pa je sedaj prozaično stanovanje številne družine?

Spomeniki pa so posebno glasna priča kulture naroda, pa tudi mesta. Tudi mi imamo nekaj kulture, katere središče je bila nekoč in je posebno zdaj naša slovenska Jena in slovenski Weimar — naša Ljubljana. Pa kaj nas je spominjalo dosihmal na to, kaj nam pove v tem po-

gledu zunanje lice naše Ljubljane poleg Prešerna, Vodnika in še Trubarja? Vse, kar leži med njimi in za Prešernom, nima v tem mestu izraza, kakor da Ljubljana nikdar ni bila in ni ognjišče naše kulture. Kakor da ni bilo v njej nikdar hiše Žige Zoisa in vsega, kar se je zbiralo okoli njega...

Weimar govori o Wielandu, Herderju, Goetheju, Schillerju, Lessingu itd., o celi — dobi — Ljubljana molči. Pove nekaj o Trubarju, a do Vodnika — molči. Pripoveduje o Prešernu, a vse do danes mimo Levstika, Jurčiča, Erjavca, Aškerca, Gregorčiča in toliko drugih prav do Cankarja — molči! — Zagreb nas v tem oziru postavlja v senco. —

Toda v zadnjem času se tudi v tem pogledu svita: Glasbena Matica je pred svojo hišo že utelesila lep kos glasbene kulture, čeprav se je spomnila celo živčih, tudi Neslovencev, zatajila pa svojega in našega Foersterja, ki je bil kot glasbenik morda bolj slovenski, kakor marsikdo drugi.

POVODNJI NA LJUBLJANSKEM BARJU

DR. ANTON MELIK

Ljubljanska mestna občina in njeno prebivalstvo se že od nekdaj zanima za povodnji na Barju. Saj je zanimiv že pogled z Gradu na preplavljeno ravan, ki spominja v takih dneh na jezero in je v starih časih, ko so bile povodnji večje, spominjala še mnogo bolj, zakaj pred osuševalnimi dnevi ni bilo tamkaj drevja ali vsaj samo malo, ni bilo hiš in cesta, tako da primerjava z jezerom ni bila pretirana. Drugič zanima povodenj in je zanimala poprej še bolj radi Ljubljanice, ki je nekdaj tudi v Ljubljani sami delala težave, ko je še tekla mnogo više in ko je še bila glavna prometna žila za blago v smeri proti Trstu ter se je tudi vodni promet ob visoki vodi drugače vršil nego ob nizki. In naposled zanima danes Ljubljano povodenj tudi z najožjega patriotičnega vidika, saj pripada mestni občini velik del Barja in sicer ravno oni del, ki mu povodnji delajo največje preglavice. Ljubljančani trepečejo ob povodnji za svoje soobčane in župan si mora z občinskimi možmi beliti glavo, kako jih bo odškodoval za ono, kar jim je vzela voda. Vzrokov sedaj dovolj, da se pomenimo nekoliko o povodnjih na Barju, zlasti ko nas k temu žene tudi načelo aktualnosti, saj je bilo jeseni Barje po povodnjih še

prav posebno prizadeto in je voda dosegla višino, kakor že več let ne.

Seveda je res, da povodenj na Barju ni nič nenavadnega. Saj ga je voda tako pogosto preplavljala, da ljudje za to sploh niso uporabljali posebne besede, posebne označbe, marveč so rekli povodnji kratkomalo voda. »Voda bo«, so dejali stari Barjani in mislili s tem na povodenj, kadar je kar naprej lilo in zlasti če je hkrati kopnel sneg.

Običajno je najhujše »vode« ali povodnji dobilo Barje v poznejši jeseni in v zgodnji pomladi, kadar je nastopilo veliko deževje, posebno še, če se je hkrati na hitro topil sneg. Če ga je ležalo prav mnogo in ga je južno vreme hitro jemalo, hkrati pa še zalilo z dolgotrajnimi in obilnimi nalivi, je bila velika povodenj neizbežna in v takih primerih je voda tudi najhitreje »prihajala« — voda »prihaja« pravijo namreč Barjani, dokler narašča — »upadala« pa je itak vedno prav počasi. Toda tudi brez snega in v vseh letnih časih ter mesecih se je pojavljala povodenj; l. 1909. je bila na pr. mnogo večja povodenj nego letos v septembru, ravno za božične praznike, l. 1908. pa je bila o Velikem Šmarnu, tiste dni po